

До протоколу № 159
від 07 листопада 2024 року

ВИСНОВОК
до проекту Закону України
«Про внесення зміни до частини шостої статті 17 Закону України
«Про охорону культурної спадщини» щодо розширення кола суб'єктів
права власності на землі, на яких розташовані пам'ятки археології»
(реєстр. № 11506 від 21.08.2024)

Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій за дорученням Голови Верховної Ради України Стефанчука Р.О. попередньо розглянув 07 листопада 2024 року (протокол № 159) проект Закону України «Про внесення зміни до частини шостої статті 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо розширення кола суб'єктів права власності на землі, на яких розташовані пам'ятки археології» (реєстр. № 11506 від 21.08.2024), поданий народним депутатом України Гривком С.Д., і зазначає таке.

Головним комітетом з розгляду законопроекту визначено Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики.

У пояснювальній записці до законопроекту визначено, що його розроблено з метою розширення кола суб'єктів права власності на землі, на яких розташовані пам'ятки археології, шляхом встановлення правових засад для перебування вказаних земель у комунальній власності, з одночасним забезпеченням належного захисту та збереження пам'яток археології, їх охоронюваного статусу.

Відтак, для досягнення мети законопроектом пропонується внесення зміни до частини шостої статті 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини» шляхом викладення її у такій редакції: «Землі, на яких розташовані пам'ятки археології, перебувають у державній власності або у комунальній власності (за умови, якщо відповідний орган місцевого самоврядування взяв на себе зобов'язання щодо збереження пам'ятки археології та належним чином виконує ці зобов'язання), або примусово вилучаються (викупувються) у державну власність в установленому законом порядку (стосовно земель, які перебувають у комунальній власності – виключно у разі порушення органом місцевого самоврядування зобов'язань щодо збереження пам'ятки археології), за винятком земельних ділянок, на яких розташовуються пам'ятки археології – поля давніх битв».

У межах предметів відання Комітету щодо запропонованих законодавчих змін Комітет зазначає наступне.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України (далі – ГНЕУ) у своєму експертному висновку висловило зауваження та пропозиції до законопроекту. ГНЕУ звертає увагу, що положення нової редакції частини 6 ст. 17 Закону не узгоджується із частиною 2 цієї статті, відповідно до якої «усі пам'ятки археології, в тому числі ті, що знаходяться під водою, включаючи пов'язані з ними рухомі предмети, є державною власністю».

ГНЕУ зазначає, що відчуження з державної власності земельної ділянки, на якій розташовані пам'ятки археології, ускладнює здійснення державою права користування та розпорядження цими пам'ятками. Окрім того, зазначені положення проекту можуть негативно позначитися на реалізації припису частиною 5 ст. 54 Конституції України, згідно з яким «держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами», а також на виконанні державою функцій щодо збереження археологічної спадщини відповідно до ст. 4 Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (переглянутої), яка ратифікована відповідним Законом України від 10.12.2003 № 1369-IV.

ГНЕУ вважає за доцільне у новій редакції частини 6 ст. 17 Закону зберегти положення чинної редакції, згідно з якою землі, на яких розташовані пам'ятки археології, вилучаються (викупуваються) у державну власність в установленому законом порядку, за винятком земельних ділянок, на яких розташовуються пам'ятки археології – поля давніх битв, оскільки пропоновані законопроектом положення («примусово» вилучати (викупувати) у державну власність земель, що перебувають у комунальній власності та на яких розташовані пам'ятки археології, *«виключно у разі порушення органом місцевого самоврядування зобов'язань щодо збереження пам'ятки археології»*), можуть створити суттєві ризики щодо збереження пам'ятки археології, враховуючи можливі ситуації, за яких держава зможе повернути відповідну земельну ділянку вже тоді, коли пам'ятки будуть суттєво пошкоджені або навіть зруйновані.

ГНЕУ також зазначає, що законопроект вимагає техніко-юридичного доопрацювання.

Також до Комітету надійшли експертні висновки від центральних органів виконавчої влади та відомств, зокрема від:

Міністерства освіти і науки України, яке надало лист, в якому зазначило, що не має пропозицій та зауважень до тексту законопроекту.

Міністерства культури та стратегічних комунікацій України (раніше – Міністерство культури та інформаційної політики України), яке надіслало лист, в якому зазначило, що підтримує законопроект за умови доопрацювання, а також надало пропозиції та зауваження до нього.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України зазначає, що: задля уникнення суперечності між внесеними змінами до частини 6 статті 17 (у редакції законопроекту) із частинами 1 і 2 цієї ж статті Закону потрібно їх відредагувати;

з урахуванням передбачення зобов'язання відповідних органів місцевого самоврядування щодо збереження пам'яток археології доцільно внести наступні зміни в абзац перший статті 23 Закону та доповнити його таким змістом:

«Усі власники пам'яток, щойно виявлених об'єктів культурної спадщини чи їх частин або уповноважені ними органи (особи), незалежно від форм власності на ці об'єкти, власники або користувачі земельних ділянок, на яких розташовані пам'ятки археології, зобов'язані укласти з відповідним органом охорони культурної спадщини охоронний договір».

Міністерства фінансів України, яке надіслало експертний висновок, у якому зазначено, що:

реалізація акта впливатиме на видаткову частину місцевих бюджетів;

прийняття законопроекту вплине на виконання закону про Державний бюджет України у поточному бюджетному періоді, оскільки він набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування;

реалізація зазначених положень акта може потребувати додаткових видатків з місцевих бюджетів у частині здійснення видатків на заходи з охорони та збереження пам'ятки археології;

до законопроекту не надано фінансово-економічного обґрунтування, зокрема відповідних розрахунків і пропозицій щодо джерел покриття витрат.

Міністерства юстиції України, яке надіслало лист, в якому зазначило про відсутність пропозицій до законопроекту.

Міністерства аграрної політики та продовольства України, яке надіслало лист, в якому зазначило, що підтримує законопроект із зауваженнями.

Міністерство аграрної політики та продовольства України зазначає, що наявні неузгодженості з чинними положеннями статті 17 Закону. При цьому слід звернути увагу, що частинами першою та другою статті 17 Закону визначено, що пам'ятка, крім пам'ятки археології, може перебувати у державній, комунальній або приватній власності. Суб'єкти права власності на пам'ятку визначаються згідно із законом. Усі пам'ятки археології, у тому числі ті, що знаходяться під водою, включаючи пов'язані з ними рухомі предмети, є державною власністю. Такі рухомі предмети підлягають віднесенню до державної частини Музейного фонду України, обліку та збереженню у порядку, визначеному законодавством.

Також у листі зазначено, що запропонована проектом Закону норма щодо реалізації державою права власності на пам'ятки археології на землях, що знаходяться у комунальній власності, не узгоджується з нормами Цивільного та Земельного кодексів України.

Національної академії наук України, яка направила лист, в якому зазначила, що не підтримує законопроект та надсилає експертні висновки, підготовлені в Інституті археології НАН України та Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

У листі Інституту археології НАН України наголошено, що Україна як суб'єкт міжнародного права взяла на себе низку міжнародних зобов'язань (Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини», Європейська Конвенція про охорону археологічної спадщини тощо) щодо забезпечення, виявлення, охорону, збереження, популяризацію й передачу

майбутнім поколінням культурної і природної спадщини, яка перебуває на її території.

Також у листі зазначено, що практика останніх років показує, що місцеві органи влади, нехтуючи своїм обов'язком щодо збереження археологічної спадщини, намагаються передати території пам'яток археології в приватну власність для їх подальшої забудови або активного господарського використання (наприклад, територія городища Китаїв, літописний Білгород Київський, Велике Хордосівське городище тощо).

Інститут археології НАН України не підтримує законопроект, оскільки вважає, що у разі його прийняття збільшаться корупційні ризики, відбудеться руйнація археологічних пам'яток та порушення Україною її міжнародних зобов'язань.

У експертному висновку Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України зазначено, що:

законопроектом абсолютно ігнорується об'єктивна необхідність однакового і рівноцінного правового регулювання права власності щодо двох різних, але нерозривно пов'язаних об'єктів права власності – земельних ділянок (земель) і пам'яток археології, що розташовані на цих землях. Пунктом 93 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 12.03.2024 р. у справі № 972/1206/21, зазначені правові норми, які спрямовані на забезпеченні належної охорони пам'яток археології, оскільки пам'ятки археології як нерухомі об'єкти культурної спадщини не можуть бути перенесені на інше місце без втрати їх цінності;

виконання міжнародних зобов'язань Україною можливе за умови, якщо всі пам'ятки археології будуть знаходитися у державній власності;

наявна невідповідність внесення змін до ч. 6 статті 17 з чинними нормами цієї ж статті;

введеною нормою законопроекту порушуються частина 4 «Культурна спадщина охороняється законом» і частина 5 «Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» статті 54 Конституції України;

законопроект пропонується відхилити.

Підкомітет з питань освіти впродовж життя та позашкільної освіти і адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу, розглянувши на своєму засіданні 10.10.2024 законопроект реєстр. № 11506 та надані до нього експертні висновки, пропонує за результатами розгляду на засіданні Комітету з питань освіти, науки та інновацій рекомендувати Верховній Раді України повернути зазначений законопроект суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Заслухавши інформацію заступника Голови Комітету Колебошина С.В. та широко обговоривши це питання, **Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій ухвалив:**

1. Рекомендувати Верховній Раді України:

1.1. Відповідно до пункту 3 частини першої статті 114 Регламенту Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення зміни до частини шостої статті 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо розширення кола суб'єктів права власності на землі, на яких розташовані пам'ятки археології» (реєстр. № 11506 від 21.08.2024), поданий народним депутатом України Гривком С.Д., за результатами його розгляду в першому читанні повернути зазначений законопроект суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

2. Направити цей висновок Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, визначеному головним з підготовки цього законопроекту.

Голова Комітету

Сергій БАБАК